* * *

Хоч відтоді минули роки і роки, а долоню мою ще й досі печуть оті півцеглини.

Нас, необмундированих, здорових, хворих, а то й зовсім калік (я — інвалід війни в двадцять літ, на одне вухо глухий після контузії лютої, напівсліпий, начинений німецькими осколками так, що і в могилі не гнитиму — ржавітиму)... "Годен!", "Годен!.." Німцеві не до того буде, щоб розбиратися, хто "годен", а хто "не годен", німець в усіх підряд цілитиметься... То й підмітали всі звільнені села від чоловіків, як страшні голодовки не підмітали... В батальйони... В полки... У дивізії... Та й гнали "за Родину, за Сталина, мать-перемать", снарядів на артпідготовку жаліючи. "Немцев хлебом-солью встречали? Искупайте вину своей кровью!"

"Искупали". Землю трупом вкривали... Кров'ю поїли... Весною так вода не текла, як наша кров текла тої зими...

Тож нас, необмундированих, молодих і старих, калік і здорових, зігнаних у полк неозброєний, весь день турили по морозу по лютому, та й привели вже уночі у якесь містечко, дощенту зруйноване, та й наказали "рассредотачиваться" по будинках безлюдних і вже там чекати до ранку.

І ми, душ із двадцять, "рассредоточились" в одному з будинків, що його не минули ні снаряди, ні бомби: могильно чорнів вибитими дверима та вікнами, ще й дах зірваний, і прокладали зубами ніч безкінечну, протупотіли взувачками зношеними, а став займатись світанок ворожий — зібрали на площі та й наказали чекати на зброю.

Привезли і "зброю" на санях: гори переполовиненої цегли. Та й наказали її розбирати.

— По одной!.. По одной!..— покрикував старшина з мордякою, що цеглини просила.

Ще всі й не встигли цеглою тією озброїтись, як на двох жеребцях, на двох уходжених огирах, що вилискували ситою шерстю, з'явилися командир і комісар.

Вони, мабуть, встигли добряче поснідати, ще й хильнути отієї "для сугреву": обличчя червоні, і кожушки добротні розстебнуті. Так їм, мабуть, душно було на морозі сорокаградусному.

— Вооружились, орлы?

"Орлы" проймалися дрижаками, "орлы" чорніли од холоду.

— Сейчас согреетесь... Слушайте боевое задание!

Виявляється, нам належало тепер уже "сосредоточиться скрытно", за будинки ховаючись, на березі водосховища — велетенського озера, скутого кригою,— і чекати сигналу — ракети. І коли та ракета злетить, висипати дружно на кригу та й бігти щодуху до височезної, по той бік водосховища, огорожі, за якою, пробивши амбразури у цеглі, залягли з кулеметами німці. І, добігши, жбурляти через огорожу цеглини. Фріци подумають, що то гранати, фріци повтикаються мордами в землю, чекаючи вибухів, а ми орлами — через паркан: "Хенде хох! Оддавай зброю, якщо життя не набридло!"

— Ясно, братья славяне?

Ясно. Ясніше ясного ясно.

Дивились на кригу, що на ній не сховатися й миші, і в грудях холонуло.

— И не вздумайте паниковать! Видали, что вас ждет, если побегите обратно?

"Видали" й це. "Сосредотачиваясь", мимо добре обладнаних шанців проходили. Де через кожні три кроки — кулемет, нам у спини націлений. І очі недобре примружені.

Злетіла ракета, жахнула прямо над головами. І ми — раз живеш, раз і помирати! — сипонули на кригу...

На кулемети німецькі.

Хекали один одному в спини... Хекали приреченою на погибель отарою... І попереду смерть... І позаду смерть... А німці мовчали... а німці мовчали... і те лиховісне мовчання було страшніше од неминучої смерті...

Німці, підпустивши впритул, сіконули з кулеметів... Нещадним кинджальним вогнем...

Передні, вогнем отим скошені, попадали, кригу вкривши суціль, а кулемети строчили, а кулемети косили, і ми падали, падали, падали... Падали, щоб більше не звестися...

Я, що вже встиг понюхати пороху, поспішив упасти живцем та сховатися за тим, хто біг попереду, а тепер лежав трупом... Кулі все поціляли й поціляли у нього — він щоразу здригавсь, як живий...

Лежав, прикипівши обличчям до криги, геть обсипаний кригою, що її люто довбали кулі...

Чорно дихнуло... Чорно накрило... І я розчинився у чорному...

* * *

Пізніше, коли німців обійшли з обох флангів... П'ятсот душ полягло... П'ятсот душ... "Да что их жалеть!.." Пізніше, коли мене підібрали непритомного, вибухом міни контуженого та й повезли до шпиталю... Я, по дорозі отямившись, викинув до біса оті півцеглини. Що її продовжував і напівмертвий стискати.

І не знав, кому дякувати, що лишився живий: Богові чи материнській молитві.

* * *

А тепер, через багато-багато років, уже й жалію, що викинув оті півцеглини.

Я б одніс ту "зброю" до музею.

Як взірець наймасовішої зброї (принаймні в історії України), за допомогою якої ми кували перемогу над ворогом.

Кували, з ціною геть не рахуючись.

"А что их жалеть!" — повік лунатиме в пам'яті.